

Vennesla kommune

Årsplan

Barnehageåret 2020-2021

Barnet i fokus

Eikeland oppvekstsenter barnehage

Godkjent i samarbeidsutvalget 25.06. 2020

Gjeldende fra 1. august 2020 – 31. juli 2021

INNHold

1. Presentasjon	3
2. Formål og verdigrunnlag	4
3. Barnehagens satsingsområder	4
4. Samarbeid	7
4.1 Samarbeid mellom hjem og barnehage	7
4.1.1 Forventninger	7
4.1.2 Foreldremedvirkning	8
4.2 Samarbeid med andre instanser	9
5. Handlingsplaner	11
5.1 Handlingsplan ved bekymring for vold og/eller overgrep	11
5.2 Overordnet handlingsplan mot mobbing	12
6. Overganger	13
6.1 Når barnet begynner i barnehagen	14
6.2 Overganger innad i barnehagen	14
6.3 Overganger mellom barnehager	15
6.4 Overganger mellom barnehage og skole	15
6.4.1 6 årsklubben	16
7. Barnehagen som pedagogisk virksomhet	17
7.1 Definisjon/innhold	17
7.2 Læringssyn og barnesyn	18
7.3 Prosjektarbeid som metode	19
7.4 Dokumentasjon, vurdering og progresjon	21
7.5 Digital praksis	22
7.6 Planlegging og vurderingsarenaer	23

Eikeland oppvekstsenter barnehage

1. Presentasjon

Eikeland oppvekstsenter barnehage startet opp januar 2012. Den er en av 5 kommunale barnehager i Vennesla kommune. Vi er en del av et oppvekstsenter som inneholder barnehagen samt barneskole med 1-7.trinn. Vi har to adskilte deler i bygget med felles personaldel, og har dermed tilgang til blant annet gymsalen. Vi har også et flott eget uteområde, som inspirerer til ulike aktiviteter og utfordringer, i tillegg til at vi har mange fine turområder like i nærheten.

Barnehagen er godkjent for barn fra 0-6 år, og tilbyr reduserte plasser for barn under 3 år, og heldagsplasser for barn over 3 år. Vi er godkjent for 50 plasser og vil dette barnehageåret drifter 43 plasser, fordelt på avdelingene Nøtteliten (0-3 år) og Eikenøtta og Hasselnøtta for barna over 3 år. Åpningstiden er 06.30-17.00. Foreldrebetalingen følger kommunens satser, og er for tiden en månedspris på 3135 kr for 100% plass. I tillegg kommer kostpenger som er 300 kr. i måneden for 100% plass.

Årsplanen er et forpliktende dokument som bygger på Lov om barnehage og Rammeplan for barnehager. Den er et verktøy for vårt pedagogiske arbeid. I tillegg har vi samlet en del informasjon til foreldre i et eget informasjonshefte. Det inneholder blant annet temaene levering/henting, mat/måltid, sykdom/pandemi, tøy/befaling, viktige datoer, informasjon om kostpenger og tur/fest penger.

Informasjonshefte finnes på hjemmesiden, eller fåes på forespørsel.

I løpet av våren 2020 fikk vi mange erfaringer med hvordan landet vårt, kommunen vår og vi ved Eikeland Oppvekstsenter jobber når det oppstår en pandemi. Om det oppstår en lignende pandemi som ved covid-19 vil andre tiltak og vedtak gjelde. Barnehagen har en egen beredskapsplan for høsten 2020 i forbindelse med covid-19. Den følger trafikklysmodellen til regjeringen og målet er at vi raskt skal kunne legge til rette for tilpasset drift alt etter som hvilket nivå vi befinner oss på i forhold til smittesituasjonen.

2. Formål og verdigrunnlag

Barnehagens innhold skal være allsidig, variert og tilpasset det enkelte barn og barnegruppa. Vi skal fremme demokrati, mangfold og gjensidig respekt, likestilling, bærekraftig utvikling, livsmestring og helse. Dette stiller store krav til personalet, både i planlegging, gjennomføring og vurdering av det pedagogiske innholdet i barnehagen. Vi ser det unike i hvert barn, og barn blir sett for den de er. I vår barnehage har vi barnet i fokus ved all planlegging, og vi har en helhetlig tilnærming til barnets utvikling.

Årsplanen skal være et arbeidsdokument for personalet i barnehagen, og skal brukes for å sikre kontinuitet og progresjon. En viktig del av arbeidet vårt er å vurdere og reflektere, hvert kapittel vil derfor inneholde refleksjonsspørsmål som personalet skal bruke i sitt vurderingsarbeid. På denne måten ønsker vi å sikre at alle barna får et tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen.

Egenvurdering:

Bærekraftig utvikling: Hvilke holdninger hos den voksne er avgjørende for at barn skal forstå at dagens handlinger har konsekvenser for fremtiden?

3. Satsingsområder

Barnehagens satsingsområder bygger på Vennesla kommunes satsing Inkluderende Læringsmiljø samt Kompetanse for fremtidens barnehage, en strategi fra Utdanningsdirektoratet.

I kompetansestrategi for fremtidens barnehage er det gitt fire førende satsingsområder. Disse bygger på Rammeplan for barnehager som kom i revidert utgave i 2017. De nevnte satsingsområdene er gitt for å bidra og støtte til at barnehagene skal implementere den nye rammeplanen.

De fire satsingsområdene er

- Barnehagen som pedagogisk virksomhet
- Et inkluderende miljø for omsorg, lek, læring og danning
- Språk og kommunikasjon
- Barnehagens verdigrunnlag

Med bakgrunn i den nasjonale strategien skal det lages plan for barnehagebasert kompetanseutvikling regionalt. Det kalles REKOMP. Barnehagebasert

kompetanseutvikling innebærer at barnehagen, med ledelsen og alle ansatte, deltar i en utviklingsprosess på egen arbeidsplass. Hensikten er å utvikle barnehagen samlede kunnskap, holdninger og ferdigheter og bidra til å realisere rammeplanens intensjoner og krav.

Vennesla kommune har siden 2014 driftet satsingen Inkluderende læringsmiljø, satsingen omfatter barnehage, skole og PPT i Vennesla kommune, samt omkringliggende kommuner. Selve satsingen ble avsluttet barnehageåret 2019-2020. Barnehagen vil arbeide videre med området Inkludering utover satsingsperioden, da temaet er et av satsingsområdene i strategien Kompetanse for fremtidens barnehage.

Rammeplanen sier at: *I barnehagen skal alle barn kunne erfare og være betydningsfulle for fellesskapet og være i positivt samspill med barn og voksne.*

Inkludering handler om forholdet mellom mennesket og fellesskapet, mellom barnet og fellesskapet.

Det er utarbeidet 3 felles mål for Inkluderende Læringsmiljø;

1. Barnehagen og skolen har et inkluderende læringsmiljø som fremmer opplevd tilhørighet, trygghet, trivsel og læring.
2. Læringsmiljø i barnehage og skole er under kontinuerlig utvikling til fordel for barn og unges sosiale og faglige læringsutbytte.
3. Redusere omfang av krenkende atferd, mobbing og segregerende tiltak.

De kommunale barnehagene arbeider videre systematisk med denne satsingen. Vi arbeider med inkludering i og gjennom lek og med å skape gode relasjoner og samspillsmønstre. Barnehagene har barnet i fokus, og det skal være et godt sted å være for alle barn. Deler av arbeidet er nå implementert i barnehagen.

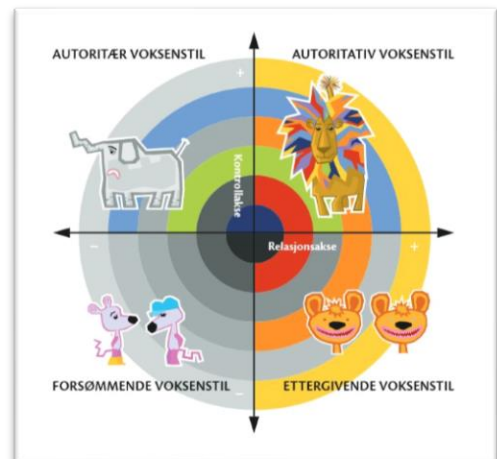
For å være gode voksne i møte med barna arbeider personalet kontinuerlig med kompetanseheving og refleksjon i forhold til kommunikasjon og relasjon. I alt arbeid som handler om kommunikasjon og samspill, er alltid relasjonen den voksnes ansvar. For å sikre at dette arbeidet hele tiden drives fremover og utvikles, arbeides det mye med kvaliteten på implementeringen av satsingens kjernekomponenter. Implementeringskvalitet (Greenberg m.fl. 2005 og Domitrovich 2008) forstås som *det forholdet mellom det som er planlagt i intervensjonen og det som faktisk gjennomføres ute i barnehagen*. Dette handler altså om barnehagens evne og kapasitet til å omsette mål og kjernekomponenter til virkeligheten og praksis. Hensikten blir å sørge for at avviket mellom det planlagte og det gjennomførte blir så lite som mulig, da oppnås det effekt av arbeidet. For å klare dette, arbeider personalet intensivt med kjernekomponentene i satsingene, og det er i disse prosessene det skapes læring hos den enkelte og i hele personalgruppen.

Forut for og parallelt med satsingen Inkluderende læringsmiljø har barnehagene arbeidet med Være Sammen, som er et kompetanseløft for tidlig innsats og

endringsarbeid i barnehagen. Målet har vært og er å øke hele personalets kompetanse slik at kvaliteten i det daglige arbeidet styrkes. Kompetansehevingen har vært konsentrert rundt teori og praksis i Være Sammen's fem kjernekomponenter.

- Autoritative voksne
- Relasjonsbygging og kommunikasjon
- Tidlig innsats
- Håndtering av utfordrende atferd
- Implementering og organisasjonsutvikling

Å skape en felles forståelse av innholdet av disse kjernekomponentene, og hvordan de vil se ut i praksis er en viktig del av endringsarbeidet i barnehagen. Arbeidet med Være Sammen har profesjonalisert barnehagene, og gitt oss økt bevissthet om den viktige voksenrollen i barnehagen. Den enkelte ansatte, hver avdeling og hele barnehagens ansvar i møte med barna. Barna skal møte autoritative voksne, et begrep som kan omsettes til å være varm og grensesettende. Barna møter voksne som har det varme, interesserte blikket og som samtidig har forventninger til barnet. De er bevisste på sitt ansvar i relasjonen til barna og er pådrivere i og skapere av et forutsigbart, varmt og grensesettende være- og læremiljø. Arbeidet med relasjonsbygging og kommunikasjon handler også om inkludering, og om å bevisstgjøre barnas sosiale kompetanse, om hva som må til for å være en god venn.

Alt videre arbeid vi gjør i barnehagen, både i møte med barn, foreldre og personalet, er forankret i mål fra Inkluderende læringsmiljø og kjernekomponentene fra Være Sammen.

"Jeg skal være meg, men gi plass til andre slik at de blir seg"

Egenvurdering: I forhold til arbeidet med fokusområdene våre innenfor IL:

Barna: Hvordan sikrer avdelingen at alle har venner, blir sett? Vi gjennomført relasjonsskjema for den enkelte ansatte, og det settes tiltak ved en SMTTE ved behov. Enhver plan/SMTTE følges opp månedlig. Benytt mal for SMTTE, relasjonsskjema fra Kari Pape og registreringsskjema.

De voksne: Opplever du at det vernes om de gode relasjonene mellom barn og voksne? Spres lekekompetanse gjennom de voksnes tilstedeværelse?

Hva gjør du som pedagog for at foreldrene skal oppleve en styrking i foreldrerollen?

Bruk de filmene kommunen har produsert om aggresjon, sipmodell og modellen autoritativ voksen. Du finner de på teams. Reflekter rundt egen praksis oppimot teamet i filmene.

Barnegruppa og enkeltbarn: Hvordan jobber vi for at barna skal oppleve å få handlingsalternativer og hjelp til følelsesregulering.
De ansatte: Ser du deg selv som en autoritativ voksen, som befinner deg «innenfor ramma»? Er vi anerkjennende voksne som gir barna støtte til følelsesregulering. Bruk skalering for å finne ut av dette.

4. Samarbeid

4.1 Samarbeid mellom hjem og barnehage

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Samarbeidet skal alltid ha barnets beste som mål (Rammeplan for barnehage, 2017).

Foreldre er vår viktigste samarbeidspartnere, vi forventer åpenhet og tillit i vår kommunikasjon. Foreldre er ekspert på egne barn - vi er eksperter på barn. Vi ønsker å gi alle barn en rik og mangfoldig barndom.

Fortell meg

Fortell meg at jeg er noe, at jeg kan noe, at jeg betyr noe.

Fortell meg det.

Ikke fortell meg det jeg gjorde, eller det jeg kunne gjort, eller det jeg burde eller skulle gjort.

Fortell meg heller at jeg er noe, at jeg kan noe, at jeg betyr noe.

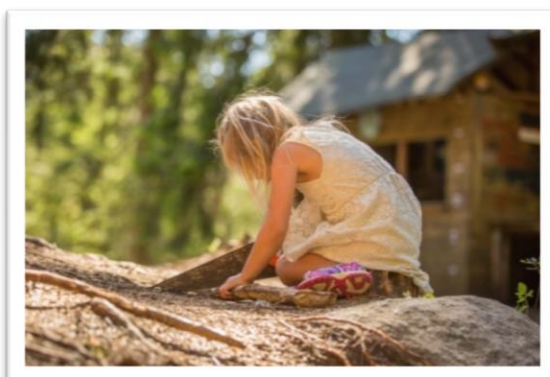
Fortell meg heller det.

Jeg trenger det skjønner du.

Jeg trenger en søyle av trygghet å lene meg mot gjennom livet.

Jeg trenger det skjønner du, for det er så værhardt å leve.

(Ragnhild Bakke Waale)

4.1.1 Forventinger

Vi forventer at foreldre informerer oss om hendelser som skjer rundt barnet, det er dere som kjenner egne barn best. Vi forventer også at alle holder seg oppdaterte på det som skjer i barnehagen, mye informasjon finnes på barnehagens hjemmeside.

Vi forventer at foreldre snakker med oss dersom de er urolige for at deres barn blir utsatt for utestengning/mobbing. Vi ønsker at dere gir beskjed dersom dere er urolige for at deres barn har en atferd som kan komme til å påvirke samspillet med andre barn negativt. Vi diskuterer og blir enige om hva som kan være lurt å gjøre for å styrke barnets sosiale kompetanse og begrense uønsket atferd.

Foreldre skal få jevnlige tilbakemeldinger på hvordan barnet har det i barnehagen. Det er gjerne på morgenen eller ved henting at den uformelle praten om barnehagehverdagen tas. Vi snakker ikke over hodet på barna, men tar oss tid til en prat et sted uten mange tilhørere om nødvendig.

I barnehage kan foreldre forvente:

- ✓ Tilbud om foreldremøter og to foreldresamtaler i løpet av året.
- ✓ Informasjon dersom noe spesielt har hendt i løpet av dagen.
- ✓ Å få snakke med en av de voksne på ditt barns avdeling ved behov.
- ✓ Vi tar kontakt ved tegn på at ditt barn blir mobbet eller mobber.
- ✓ Alle barn blir møtt med respekt og blir tatt på alvor.
- ✓ Vi ringer og ber foreldre hente barnet ved feber, oppkast, diare eller dårlig almenntilstand.

Vi som jobber i barnehage forventer at foreldre:

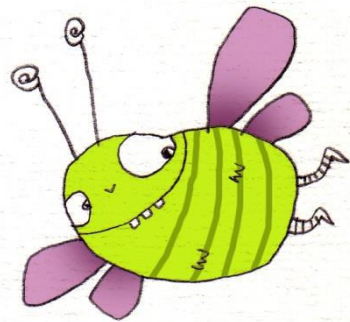
- ✓ Holder seg oppdatert på hjemmesiden vår.
- ✓ Sier i fra til oss dersom det skjer ting i familien, opplevelser eller annet som kan påvirke barnet.
- ✓ Møter opp på foreldremøter, foreldresamtaler, fester og lignende.
- ✓ Tar kontakt med oss dersom noen hører om utestengning/mobbing.
- ✓ Oppdaterer og rydder i garderobehyllene jevnlig, og passer på at barnet alltid har tøy og sko som passer til årstiden.
- ✓ Sikrer barna i bil i henhold til lover og regler, og er gode rollemodeller for egne og andres barn til enhver tid.
- ✓ Tar hensyn på parkeringsplassen, slår av motoren. Parker gjerne innerst på parkeringen og gå opp bak. Da unngår du Rv9. Parkering forbudt langs rv9 fra 07.45-08.15 pga bussene som leverer barn på skolen.
- ✓ Ikke offentliggjør bilder og video tatt i barnehagesammenheng på nett/sosiale medier.
- ✓ La hente og bringe situasjonen være en mobilfri sone. Dagens viktigste møte – gi oppmerksomheten til barnet ditt.
- ✓ Laster ned min barnehage – foresatt app.

4.1.2 Foreldremedvirkning

Foreldre til barn i barnehage har flere muligheter til å påvirke innholdet i barnehagehverdagen. Vi ønsker innspill, både på jobben vi gjør og strukturen vi har.

Foreldremøter: Her blir det gitt viktig informasjon og du kan komme med innspill i ulike saker. I tillegg til foreldremøte i egen barnehage, arrangerer de kommunale barnehagene av og til felles temakveld/foreldremøte. Det kan og bli tilbud om temakveld på oppvekstsenteret. I juni inviteres familier som begynner i barnehage for første gang til eget foreldremøte.

Foreldresamtaler: Vi tilbyr to foreldresamtaler i året. Ved behov kan vi ha flere samtaler i løpet av året. Da gir vi informasjon om barnets trivsel og utvikling. Foreldre oppfordres til å ta opp saker de ønsker å drøfte med oss. Foreldresamtaler og foreldrenes vurderinger vil også være grunnlag for vår vurdering og evaluering.

Foreldrerepresentanter: På første foreldremøte om høsten velges 2 foreldrerepresentanter og 2 vararepresentanter. Disse er barnehagens kontaktpersoner inn mot foreldregruppa. Vararepresentantene kan også møte i samarbeidsutvalget – men uten stemmerett. De som har disse vervene skal på vegne av foreldrene, ha muligheter for innflytelse på det som skjer i barnehagen. Kontaktinformasjon til foreldrerepresentantene finnes på barnehagens hjemmeside.

Samarbeidsutvalg: Her sitter representanter for foreldre, ansatte og eier. Det er et rådgivende, kontaktskapende og samordnet organ. Alle saker av betydning for barnehagen drøftes her.

Foreldreråd: Består av alle foreldre. Foreldrerepresentantene innkaller til møter ved behov.

Daglig møtepunkt: Ved levering og henting ønsker vi å ivareta god kommunikasjonen mellom barn, foreldre og personal. Det trenger ikke være en stor sak for å be om samtale, både ansatte og foreldre kan be om det.

4.2 Samarbeid med andre instanser

Barnehagen har mange aktuelle samarbeidspartnere. I Vennesla er det generelt et godt samarbeid mellom barnehagene og mellom ulike aktører som samarbeider for å gi barn og unge en god barndom. Vi samarbeider blant annet med:

- **Spesialpedagogisk team.** Alle barnehagene i Vennesla har en kontaktperson og får jevnlig veiledning av spesialpedagog. Spesialpedagogisk hjelp fås etter PPT har utarbeidet en sakkyndig vurdering om behov for spesialpedagogisk hjelp

- **Familiesenteret** gir foreldre- og familiestøttende rådgivning og veiledning til familier med barn og unge fra 0-20 år. Tjenesten er et lavterskeltilbud for familier i kommunen. Brukere kan selv ta kontakt med familiesenteret, barnehagen vil også kunne formidle denne kontakten. Familiesenteret skal bidra til å fremme barn og unges psykiske helse og bygge relasjoner innad i familien. Familiesenteret arrangerer COS-kurs for foreldre.
- **Helsestasjon** skal bidra til å fremme god fysisk og psykisk helse og forebyggende sykdom hos barn, ungdom og deres familier fra 0 - 20 år. Vi er så heldige å ha Marit Omdal ved oppvekstsenteret hver tirsdag.
- **Fysioterapeut:** Barnefysioterapeutenes oppgaver er å kartlegge og sette i verk tiltak for barn og unge med forsinket eller avvikende motorisk utvikling. Målet er å bevare eller bedre barn og unges funksjonsevne.
- **Tannhelsetjenesten:** Hensikten er å etablere kontakt. Årlig får barnehagen besøk av tannpleiere. Dette er for å gjøre barn trygge i forhold til tannpleie og deres besøk hos tannpleier fra de er 3 år.
- **Kjernegrupper:** Et lavterskel og individrettet tilbud til barn og unge fra 0 – 25 år som det er knyttet en bekymring rundt. Et samarbeid mellom barnehage, Familiesenter, helsestasjon og andre samarbeidspartnere ved behov. En kjernegruppe er positiv, løsningsfokusert og opptatt av at en gjennom dialog kommer frem til gode og konkrete løsninger til beste for barnet.
- **Barneverntjenesten** har som formål å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse eller utvikling, får rett hjelp til rett tid, og bidra til at barn og unge får en trygg oppvekst. Barnehagen har meldeplikt til barnevernet dersom vi er bekymret for omsorgssvikt, rusproblematikk, vold og overgrep.
- **Universitetet i Agder.** Alle de kommunale barnehagene i Vennesla er partnerbarnehager og har avtale med UiA om å ta imot studenter. Sammen med universitetet er vi med på å utdanne barnehagelærere.
- **Ungdomsskole, videregående, voksenopplæringa og NAV** er alle instanser vi samarbeider med. Det kan være elevpraksis, språkpraksis, arbeidspraksis eller lærlinger som er i barnehagen for korte eller lengre perioder.

Egenvurdering:

Opplever vi at vi klarer å følge rutinene våre for å sikre at foreldre får informasjon ved hendelser som er avgjørende for deres barn, for eksempel ved tegn på mobbing, utestenging etc. – bruk samtalekort for å reflektere over dette.

5. Handlingsplaner

Enhver barnehage er forpliktet til å utarbeide handlingsplaner for hvordan og hva personalet skal gjøre ved uforutsette hendelser. Slike planer sikrer at arbeidet utføres etter gjeldene retningslinjer og lover. I de kommunale barnehagene har vi flere slike handlingsplaner:

5.1. Handlingsplan mot vold og overgrep i nære relasjoner.

Formålet med denne planen er at ingen barn i Vennesla skal utsettes for eller leve med vold og overgrep i nære relasjoner, og den henvender seg til alle offentlig ansatte, samt de som jobber i frivillig sektor med barn og unge. I planen er det satt opp 3 mål:

Mål 1: Vi forebygger vold og overgrep mot barn og unge.

Mål 2: Vi er gode på å oppdage og melde i fra om mistanke om at barn og unge er i risiko eller utsettes for vold og overgrep.

Mål 3: Vi gir koordinert og helhetlig oppfølging til barn, unge og (deres) familier som opplever eller har opplevd vold.

Alle ansatte i barnehagen har meldeplikt til barneverntjenesten. Det er beskrevet i barnehagelovens § 22. Det er vår opplysningsplikt til barneverntjenesten som regulerer dette. Barnehagepersonalet skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barnevernstjenestens side.

Med bekymring for barn menes hendelser, væremåte, signaler og uttalelser fra barnet og/eller barnets omsorgspersoner som vekker en bekymring eller uro for om barnet har det bra. Den ansatte som er bekymret for et barn, har ansvar for å informere sin nærmeste leder om hendelsen som vekker bekymring. Styrer har, sammen med pedagogisk leder, ansvar for å innhente opplysninger fra ansatte som kjenner barnet. Dette for å kartlegge om det finnes andre som har opplevd hendelser som er bekymringsfulle. Vennesla kommune har eget skjema som fylles ut ved bekymring, skjema finner du [her](#).

I barnehagen gjør vi det slik:

Ved mistanke om omsorgssvikt kontaktes foreldre. Ved mistanke om mishandling og/eller seksuelle overgrep kontaktes ikke foreldre. Disse bekymringene drøftes anonymt med kontaktperson i barneverntjenesten. Styrer avgjør sammen med kontaktperson om saken bør meldes til barnevernet.

Enhet for barn og familie, Vennesla kommune, har utarbeidet en undervisningspakke som heter Si det! I samling/samtaler med barn bruker vi historiene om Mikkel og Mina. Mikkel og Mina finnes også i barnehagen som dukker.

Vi skal bidra til at barn utvikler et bevisst forhold til egne og andres grenser og det å bestemme over egen kropp.

Barnehage og skole er viktige arenaer der ansatte har kompetanse til å forebygge og avdekke vold og overgrep. Hele personalet kjenner til handlingsplanen og flere av de ansatte har fått kompetanseheving for å kunne snakke med barn om vold og overgrep.

De ansatte benytter seg av podcasten- snakk med meg da vel, dette er et verktøy til refleksjon omkring temaet. Fylkesmannen i Agder har via Barnehagenettverket i region Kristiansand gitt midler til å produsere podcasten. Oppdraget ble gitt til RVT Sør som har laget podcasten i samarbeid med Nina Borøy Olsen og Marianne Wegge som er pedagogisk leder og leder av barnehagene Snømyra og Smååsane i Vennesla. Refleksjoner rundt hvordan vi snakker med barn om vanskelige temaer, hvordan møter vi barnet i ulike situasjoner, hva gjør vi når vi er bekymret for et barn er aktuelle temaer som vi tar opp på personalmøte og planleggingsdager. Podcasten gir oss et felles utgangspunkt for en felles forståelse for hvordan voksne møter barn. Det er viktig for oss at ansatte har kunnskap og øvelse i å ta de viktige samtalene. <https://rvtssor.no/podkast/>

Egenvurdering:

- Personalet jobber jevnlig med caser til temaet, hør podcasten- hvordan kommer du i dialog med barn for å ta de viktige samtalene?
- Har du opplevd at barn har tatt kontakt med deg for å snakke om tema vold og overgrep? Hva gjorde du da?
- Reflekter rundt samlingene med Mikkel og Mina – hva så dere og hva gjorde dere etterpå?

5.2. Overordnet handlingsplan mot mobbing

Barnehagene i Vennesla har en overordnet handlingsplan mot mobbing, den finner du [her](#).

Barnehagen skal gi barna et omsorgs- og læringsmiljø som er til barnets beste, og som skal forebygge diskriminering og mobbing.

Barnehagen skal fremme positive handlinger som motvirker avvising, mobbing og vold. Barna må også få oppleve at det finner mange måter å tenke på.

Barna i barnehagen skal være en del av et trygt fellesskap. Satsingen Inkluderende Læringsmiljø (jfr. pkt 3.1) har også dette som et av 3 hovedmål; å redusere omfanget av segregerende tiltak.

Hva kjennetegner mobbing?

- Negative, fysiske eller psykiske handlinger som er begått av en eller flere mot en annen.
- Handlingene har en viss hyppighet, eller foregår over tid
- Det er ubalanse i maktforholdet slik at det er vanskelig for offeret å forsvare seg.
- Handlingene er planlagte.
- I barnehagen kan handlingene være erting, slåing, dytting, lugging eller utestenging.

Mobbing kan også foregå i barnehagen, forskning viser at det er omtrent samme forekomst av mobbing i barnehagen som det er i skolen. Handlinger som nevnt over, har en sterkt stressende og negativ effekt på barn i tidlig alder. Barnehagen må derfor ha et bevisst forhold til dette og jobbe aktivt for å forebygge.

De kommunale barnehagene vil være en barnehage der barna får gode lekopplevelser og gode vennskapsrelasjoner mellom barna og mellom barna og de voksne.

I barnehagen gjør vi det slik:

- Vi er tett på barna som leker slik at vi kan fange opp atferd som kan utvikle seg til mobbing eller som er mobbing. Vi vet at handlingene ofte gjøres «i skjul» for de voksne – vi må derfor være årevåkne og tørre å ta fatt i situasjonen tidlig.
- Vi arbeider kontinuerlig med å gi barna ferdigheter i sosial kompetanse (ansvar, samarbeid, empati, positiv selvhevdelse, normlæring og humor). Dette innebærer veiledning og hjelp til å finne handlingsalternativer.
- Vi har jevnlig gjennomgang av alle barn i forhold til lekerelasjoner og voksenkontakt.
- Vi bruker barnesamtaler for å få informasjon om hvordan de har det i barnehagen.
- Vi har nulltoleranse for mobbing. Oppdager vi dette, snakker vi med de involverte med en gang. Vi vil også snakke med foreldre/foresatte. Dette gjelder foreldre til offeret og foreldre til dem/de som utfører handlingen. Styrer er ansvarlig for at det lages en strategi for hvordan mobbingen kan stanses. Denne lages sammen med ansatte og aktuelle foreldre/foresatte. Det avtales videre oppfølging og evaluering. Det skrives referat fra de samtalene som avholdes i forbindelse med saken.

Egenvurdering:

Alle barn skal oppleve en trygg hverdag, hva legger du i det? Hvordan forebygger du mobbing og diskriminering?

Temaet tas opp i foreldresamtalen.

Er du som voksen god til å plassere deg riktig ute og inne? – bruk registreringsskjema, samt observasjon for å avdekke.

I barnesamtaler blir barn stilt reflekterende spørsmål om vennskap og lek,

samtaler med barnet om hva du ser. (Eks: jeg ser du leker mye med Per og Kari – hva gjør dere når dere leker? Leker du av og til med andre? Er det noen du ikke leker med?)

Kjernespørsmål fra handlingsplanen:

Sikre at alle barn deltar i lek ved å hjelpe barn til å mestre lekekoder og –ferdigheter som gjør at de får innpass hos andre.

6. Overganger

Vennesla kommune har samlet alle overganger i [plan for overganger for barn og unge](#). Dette er et resultat av det arbeidet vi har gjort i forhold til Inkluderende læringsmiljø (IL), som har vært kommunens satsingsområde gjennom flere år. Man har sett at for å jobbe med målet om at *alle barn og unge opplever et godt og inkluderende læringsmiljø som fremmer deres trygghet, læring, trivsel og helse* så er arbeidet som legges ned i å hjelpe barn og unge i overganger veldig viktig. Gode samarbeidsrutiner på tvers av barnehager, skole/barnehager, mellom skoler og innad i egen virksomhet har stor betydning. Denne planen for overganger setter en felles standard og den ansvarliggjør ansatte i barnehage og skole.

6.1 Når barnet begynner i barnehagen

I følge rammeplanen skal barnehagen i samarbeid med foreldre legge til rette for at barnet kan få en trygg og god start i barnehagen. Den første tiden i barnehagen skal de ansatte bli kjent med barnet og foreldre, og barnet skal bli kjent med de ansatte. Forutsetning for trygg tilknytning er nok tid, faste voksne og forutsigbare rutiner. Barn trenger tid for å utvikle en god relasjon til nye mennesker. Foreldre er de trygge omsorgspersonene når barn skal oppleve, utforske og erfare nye ting for første gang.

Barn trenger tid til å bli kjent når de begynner i barnehagen. Foreldrene er sammen med barnet de første fem dagene dersom barnet begynner i barnehage før det er 3 år. I starten er det foreldre som deltar i hverdagen, barnet blir da vant til å leke, sove og spise sammen med de nærmeste omsorgspersonene de har. Gradvis overtar personalet ansvaret, vi legger til rette for en trygg og god tilknytning til barnehagen. Vi blir godt kjent med barnet og foreldrene. Det blir i denne perioden viktig med god dialog mellom foreldre og personalet om barnets behov. Det vil bli gitt mer detaljert informasjon om tilknytningen til nye foreldre før oppstart. For større barn som begynner i barnehage er en av foreldrene her de to-tre første dagene sammen med barna. Etter det lages det avtale med pedagogisk leder om når dere bør komme og gå.

For at denne tiden skal bli så god som mulig vektlegger vi:

- God informasjon ut før oppstart:
 - Foreldremøte i barnehagen før oppstart. Innhold er omvisning i barnehagen, praktiske opplysninger og informasjon om tilknytning

den første tiden i barnehagen. Alle foreldre vil få utdelt heftet «tilknytning for de minste barna».

- Besøksdag i barnehagen før oppstart
- Barna får en kontaktperson som har ekstra ansvar for å knytte gjensidige gode relasjoner mellom barnet og seg selv. Dette er med på å skape trygghet og tillit mellom barnet og barnehagen.
- Førstegangssamtale en av de første dagene i barnehagen mellom kontaktperson og foreldre.
- Du som forelder må alltid si fra til barnet og de ansatte når du går.

Snakk positivt om barnehagen og barna hjemme.

6.2 Overganger innad i barnehagen

Overganger skjer også innad i barnehagen når barnet bytter avdeling/gruppe. Da trenger det litt ekstra tid igjen for å bli trygg på nye voksne og nye rom. Denne overgangen skjer oftest etter en sommerferie.

For at denne tiden skal bli så god som mulig vektlegger vi:

- Besøksdager internt i barnehagen, her skal barna få treffe voksne de skal være sammen med til høsten.
- Barn får leke litt på våren i de rommene/avdelingen de skal være neste høst.
- Overføringssamtaler mellom pedagogisk leder på de ulike avdelingene, noen ganger er ny pedagogisk leder med på foreldresamtalen på våren. Dette for å kunne legge så godt som mulig til rette for hvert enkelt barns behov.
- Informasjonsskriv til foreldre – hvor det blir gitt informasjon om ny avdeling, barn og voksne, samt hva som skiller de ulike avdelingene, hva dere kan forvente og hva vi forventer av dere.
- Omvisning på ny avdeling på sommerfesten. Foreldre får anledning til å bli litt kjent med nye rom som barnet skal være i ved oppstart etter sommerferien.
- En kontaktperson som har ekstra ansvar for å knytte gode relasjoner og skape trygghet for barnet.
- Sommerturnusen for voksne legges opp med hensyn til barn som skal bytte avdeling.
- Så langt det er mulig prøver vi å legge til rette for at alt er klart på ny avdeling når barnet er tilbake etter sommerferien.

6.3. Overganger mellom barnehager

Det hender at foreldre ønsker å bytte barnehage. Det er utarbeidet et skjema som fylles ut av barnehagen og foresatte. Målet er å sikre at informasjon som er viktig følger barnet. Ved behov kan det også avtales en overføringssamtale.

6.4 Overgangen mellom barnehage og skole

«Barnehagen skal i samarbeid med foreldre og skole legge til rette for at barna kan få en trygg og god overgang fra barnehage til skole og evt. skolefritidsordning.» (Rammeplan for barnehagen, 2017)

Vi har i flere år hatt rutiner for å sikre barna en god overgang fra barnehage til skole, det formelle arbeidet er skissert i et årshjul.

- «Når barnet teller», foreldrebrosjyre som deles ut til alle femåringer. Se [HER](#). (Planen er under revisjon.)
- Informasjonsskjema fylles ut av barnehagen og foresatte og sendes til skolen.
- Barnehagen besøker skolen, vi legger til rette for at flest mulig besøker «sin» skole.
- To ganger i året møtes lærere i barnehage og skole til dialogmøter. Her utveksles erfaringer.
- I forkant av førskoledagen inviteres foresatte til foreldremøte på skolen. Det finnes maler for foreldremøte og førskoledager. Det er foreldre som følger egne barn på førskoledager.

I øvre Vennesla (Hægeland og Øvrebø) har vi lagt opp til et noe utvidet samarbeid utover årshjulet, blant annet ved at:

- Vi arrangerer besøk/turer mellom 1 trinn og 5 åringen i barnehagen.
- Fadderordning, som innebærer at barna som skal begynne på skolen får hver sin fadder, fra 5.trinnet. Fadderne har i oppgave å være sammen med barna når de begynner på skolen for å gi barna en trygghetsfølelse i skoleoppstarten.
- Det gjennomføres et overføringsmøte på våren med barnehagen og kommende kontaktlærere for 1.trinnet. Her blir det levert et skjema pr. barn som er fylt ut av barnehagen i samarbeid med barnets foreldre.
- I tillegg til det felles årshjulet har oppvekstsenteret utarbeidet et årshjul for samarbeid mellom barna/elevne og et årshjul for samarbeid mellom personalet. (se hjemmeside for mer detaljer.)

Vi har tilgang på gymsal og andre rom i skolen og barna får tidlig erfaring med å gå litt i gangen her ved senteret.

6.4.1 - 6 års klubben

Vi har en egen klubb for barna som skal starte på skolen. De er alle på samme avdeling, Hasselnøtta. Dette barnehageåret har vi 11 barn i 6-årsklubben. Det er Inger Marie og Thorunn som har ansvaret for klubben. Vi legger til rette for at de eldste barna får erfaringer, kunnskaper og ferdigheter som kan gi dem et godt grunnlag og motivasjon for å begynne på skolen. Målet vårt er å avslutte barnehagetiden på en god måte, forberede barna til å møte skolen med

nysgjerrighet og tro på egne evne. Vi ønsket at de skal bli sammensveiset som en gruppe, hvor de gir plass til andre og tør å være seg selv. De har også egne turer til biblioteket i Vennesla, samt tilbud om vanntilvenning og lek i Vennesla svømmehall. Instruktør her er Marthe Strædet og tilvenningen foregår i varmtvannsbassenget. Mer informasjon vil bli gitt underveis og på foreldremøte for avdelingen.

Egenvurdering:

Ta opp temaet om overganger på foreldremøte på høsten, opplever foreldrene at barna og dem selv er trygge på barnehagen og deres kontaktperson? Er det noe vi bør endre på? – dette gjøres i en dialogkafe.

På høstens dialogmøte med skolen ønsker vi å evaluere om praksis rundt overgangen til skolen ble bra for skolestarterne.

7. Barnehagen som pedagogisk virksomhet

7.1 Innhold

Barnehagen som pedagogisk virksomhet handler om hvordan barnehagen synliggjør, tilrettelegger og gjennomfører barnehagens formål og innhold:

*Omsorg, lek, danning, læring, vennskap og felleskap
og kommunikasjon og språk.*

Dagens barn vokser opp i en tid som preges av mer uvisshet enn tidligere om hva fremtiden vil kreve av kunnskaper og ferdigheter. For å veilede og hjelpe barn til å bli den beste utgaven av seg selv inn i en uviss fremtid ønsker vi at barnehagens pedagogiske virke tar utgangspunkt i et dannelsesperspektiv, og Wolfgang Klafki sin definisjon av danning er beskrivende for vår didaktikk, planlegging og gjennomføring av planer.

Danning er en prosess hvor individet – ved hjelp av egen og andres innsats og påvirkninger – kontinuerlig utvikler evnen til å tenke kritisk, løse problemer, reflektere, kjenne alternativer, til å bidra med deltakelse og skape relasjoner til andre, til å bidra med respekt, ydmykhet og likeverd, til å agere med forpliktelse, ansvar og autoritet, til å forholde seg medvirkende, medskapende og demokratisk og til å være seg bevisst sitt forhold til natur og kultur.

(Wolfgang Klafki)

7.2 Læringssyn og barnesyn

Som en grunnmur for det pedagogiske arbeidet i barnehagen streber vi etter at personalet i barnehagen samles på en felles pedagogisk plattform hvor holdninger, verdier, menneskesyn og syn på barn og barndom defineres og skal gjenspeiles i vår pedagogiske praksis. For oss er lyttende pedagogikk en arbeidsmåte som tar barnet som subjekt på alvor. Vår holdning til barn, barndom og læring skal komme tydelig til syne gjennom våre arbeidsmetoder.

Barnesyn

Alle barn er kompetente, med nysgjerrighet, evne og vilje og lyst til og utforske og lære. Barnet lærer ikke mere enn det menneskene og miljøene bidrar til.

Barns medvirkning

Barn har rett til medvirkning i egne lære- og væreprosesser. Barnas intensjoner skal fortolkes slik at de får betydning for de valg personalet tar.

Læringssyn

Barnet konstruerer sin forståelse av verden i samspill med omgivelsene. Barn lærer gjennom alle sanser og ved å delta. Utforskning og lek er en sentral vei til læring. Hjernen og kroppen lærer samtidig.

Lek

Leken har en egenverdi for barn som vi skal anerkjenne. Leken stimulerer språklig, sosial, motorisk og kulturell utvikling.
«Den som leker som liten, får en rikdom inni seg som man kan øse av hele livet.»

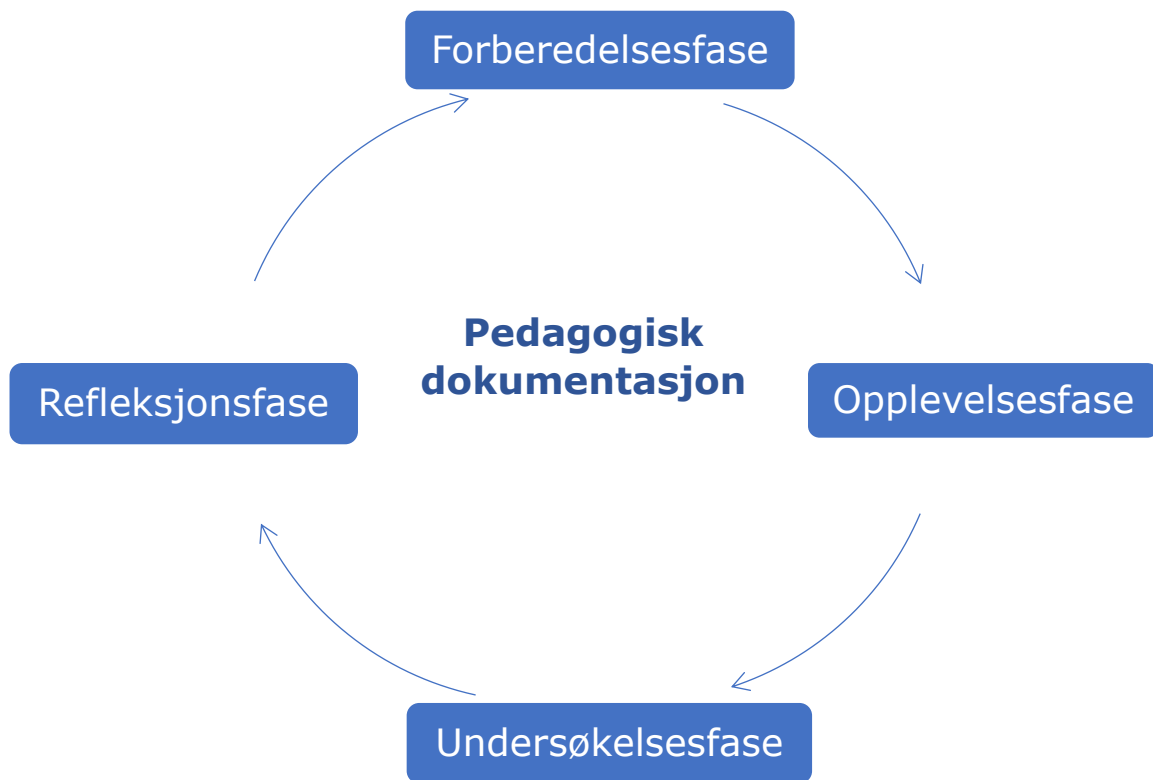
Progresjon

Personalet må tilrettelegge for fordypning og forståelse slik at barnet oppdager nye sammenhenger og skaper teorier om verden rundt seg. Vårt mål er at barna skal bli glad i å erobre nye ferdigheter, tanker og teorier.

I barnehagen har vi et helhetlig læringssyn der hverdagsliv, lek, omsorg og læring går hånd i hånd. Forutsetningen for at barn skal kunne leke og lære er at de er trygge og har gode relasjoner til andre barn og til personalet på sin avdeling. Derfor skal de første to månedene på høsten ha et hovedfokus på dette. Barna skal bli kjent med både voksne og barn på sin avdeling. De skal bli kjent med barnehagen, rommene, menneskene, rutinene. Personalet skal også bli kjent med barna. Hvem er de? Hvilke interesser og forutsetninger har de? Aktivitetene som gjennomføres i denne perioden skal ha som målsetning å skape trygghet og bygge gode relasjoner. Lykkes vi med det, har vi et godt grunnlag for videre utforskning, lek og læring.

7.3 Prosjektarbeid:

Alle de kommunale barnehagene i Vennesla jobber med prosjekt som metode. Når vi jobber med prosjekt, fordyper vi oss i et tema sammen med andre, og målet er at barna skal få en dypere kunnskap om og innsikt i noe som engasjerer dem. Prosjektene skal drives fremover ut fra hva barna fascineres av og interesserer seg for, og drivkraften skal hele tiden være barnas engasjement.

Forberedelsesfase:

Nå har vi i personalet blitt kjent med barna. Vi ser hvordan barnegruppe fungerer sammen og vi ser hva de interesserer seg for. Gjennom observasjon, samtaler, bilder og film kan vi nå finne ut hva barna er opptatt av. Personalet reflekterer sammen over hva de skal velge ut ifra det de har sett og hørt i barnegruppa, og de planlegger hvordan de kan legge til rette for opplevelser og fordypning innenfor temaet.

Opplevelsesfase:

Nå skal personalet pirre nysgjerrigheten og gi opplevelser som fenger barna. Personalet setter seg inn i temaet selv og finner aktuelt læringsmateriell til temaet. Vi finner spennende bøker, innreder rommet slik at barna blir inspirert til å leke, vi samtaler med barna om hva de vet og hva de ønsker å finne ut av. Vi kan gå ut i nærmiljøet og finne inspirasjon og gi barna spennende opplevelser knyttet til temaet. Personalet får en viktig rolle i å bygge opp under det barna viser interesse for. Personalet er nysgjerrige, undrende og deltagende sammen med barna. Hele tiden på jakt etter barnas ståsted for å kunne bygge videre på dette.

Undersøkelsesfase:

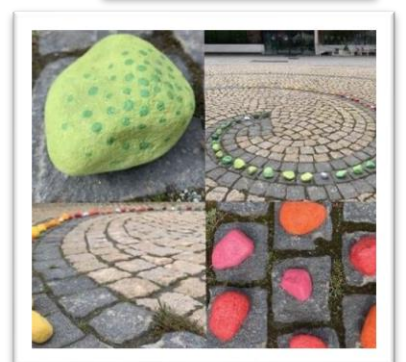
Personalet observerer hele tiden det barna opplever. Hva leker de? Hva snakker de om? Hva fanger interessen? Hva legger de merke til? Hvordan kan vi legge til rette for videre fordypning? **Barnehagen skal bidra til at alle barn får kunnskaper og ferdigheter innenfor 7 fagområder.** Hvordan kan vi bruke dette temaet og barnas interesse som utgangspunkt for det? Hvordan kan vi pirre til nysgjerrighet og erfaringer i alle fagområdene?

Refleksjonsfase:

Med jevne mellomrom må vi i personalet stoppe opp litt og reflektere sammen over om temaet fortsatt er interessant for barna. Har barnas interesser tatt en ny vending? Skal man avslutte og velge nytt tema, endre eller fortsette med det man gjør? Hva tenker barna? Hva har vi observert? Det er vi i personalet som tar noen valg på vegne av barna – men hele tiden med utgangspunkt i barnas interesse og ståsted.

Begynnende prosjekter høsten 2020:

- **Identitetsprosjekt** – hver høst startet avdelingen med temaer innen samhold og identitet. Bli kjent med gruppa, hvem er vi, vennskap, samarbeid og vi følelsen. Det blir lagd kalender, vi lager oss selv og familiebooker etc alt etter som hvilken gruppe barnet hører til.
- **Kunstprosjektet Lekende Vitaminer:** Designer og kunstner Anna Berthelsen skal samarbeide med Venneslabarnehagen om dette unike prosjektet. Anna har lekt med ideen Korona er et virus, noe bitte lite, det er vitaminer også. Vitaminer gir styrke og leger = Lekende vitaminer. Alle barn skal delta og får være med å male elvesteiner som skal settes sammen til et kunstverk. Målet med prosjektet er å *skape en bevissthet hos barna om at de er en del av bygdebildet,*

der deres bearbeiding av tiden vi står i, vil kunne skape positive ringvirkninger for fellesskapet. Resultatet av prosjektet vil være synlig i bygda, og vi ønsker å skape et felles møtested som åpner for refleksjon, senker hvilepuls og tempo hos folk som passerer det. Anna Bertelsen har blant annet hatt ansvar for Tall ships prosjektet i Kristiansand. Dette gleder vi oss til! Les mer om prosjektet Her. Vi håper at dette inspirerer barn og voksne i barnehagen slik at vi kan ta det videre i egen barnehagen etter at felles oppdraget er ferdig.

7.4 Dokumentasjon, vurdering og progresjon:

Pedagogisk dokumentasjon:

Alle barna i barnehagen skal utvikle seg, lære og oppleve fremgang. Vi sikrer progresjon gjennom at barna får utfordringer tilpasset sine erfaringer, interesser, kunnskaper og ferdigheter. Vi bruker prosjektarbeid for å sikre dette. En sentral del av prosjektarbeid er å sikre barnas medvirkning og at vi faktisk klarer å møte barna der de er og gi dem akkurat passe utfordringer. Dette er en arbeidsmåte som skal gi barn en mulighet til å delta i barnehagens planleggings og vurderingsarbeid. Fokuset skal være på barnets egne strategier for læring og hensikten er å la barna komme til med sin stemme. Vi observerer lek, samspill, samtaler, kroppsspråk og dokumenterer gjennom f.eks film, bilder, praksisfortellinger, referater fra barnemøter og samtaler med foreldre. Dette gir oss et felles grunnlag å reflektere og vurdere på. Dette gjør vi i personalet, men også sammen med barna. På bakgrunn av disse refleksjonene tar vi valg for videre arbeid.

Observasjon → Dokumentasjon → Refleksjon → Valg

Dokumentasjon for foreldre:

- Månedsbrev kommer hver måned med tanker fremover og tanker for det som har vært. Det vil her informeres om hva som har vært fokus og hva som vil bli fokus videre.
- Hver avdeling foretar jevnlig evalueringer av tiden de har vært gjennom. De vurderer da om praksis på avdelingen har vært i tråd med rammeplan

og årsplanen. Det vil holdes foreldresamtaler og foreldrenes vurderinger skal også være et viktig grunnlag for evalueringen.

- Kunstverk, bilder og annet som barna skaper blir også dokumentert på avdelingen.
- Dagbok: En ny funksjon i visma-appen. Denne vil bli tatt i bruk i løpet av året, det kan da være at månedsplaner og uke/dagsrapporter vil bli overlevert her. Informasjon om disse endringene kommer fortløpende.

7.5 Digital praksis

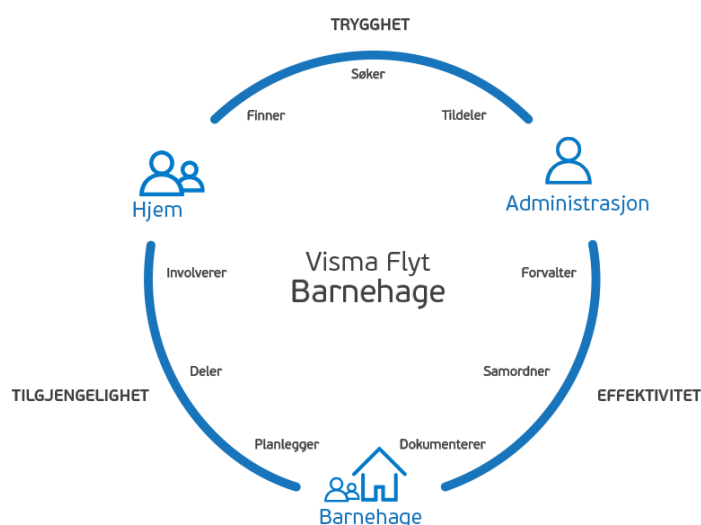
Barnehagens digitale praksis skal ifølge rammeplanen bidra til barns lek, kreativitet og læring. Digitale verktøy skal støtte opp om barns læringsprosesser, bidra til et rikt og allsidig læringsmiljø for barna, og vi skal utøve god digital dømmekraft.

Vi har satt oss noen tiltak for at de ansatte skal få kompetanse på god bruk av digitale verktøy. Høsten 2019 startet vi et digital fokus hvor målet var å øke de ansattes kompetanse. Dette arbeidet viderefører vi inn i nytt barnehageår. Blant annet har vi starte med å ta i bruk trådløse mikroskoper – disse kobles lett til en ipad og kan tas med i skogen. Det vil gi barna rom for å studere og se nærmere på fenomener de oppdager ute og/eller inne, som igjen kan skape inspirasjon og grobunn for gode prosjekter og prosesser i barnegruppene. For å lese mer om dette og de tiltakene som er satt opp vises det til barnehagens kompetanseplan for de ansatte.

Digitalisering er et område i stadig utvikling og barnehagene er en del av kommunens IT strategi. I januar 2019 fikk vi på plass **Visma flyt barnehage**, som blant annet fungerer som et opptaks- og faktureringsystemet. I tillegg har vi fått på plass appen Min barnehage- ansatt og Min barnehage – foresatt. Målet er at Visma blant annet skal bli vårt digitale kommunikasjonsplattform ut mot foreldre/foresatte. Appen er under utvikling og det blir fortløpende tilført nye muligheter. Til nå er det inn og utlogging, fravær, meldinger og beskjeder som er tatt i bruk.

Nyttige funksjoner for den ansatte vil blant annet være: Registrering, kalender, daglig oversikt, oppdatert profil og fotoalbum.

Nyttige funksjoner som foresatte vil være: Daglig oversikt, kalender, øyeblikkelig beskjed, oppdatert profil og fotoalbum.

Egenvurdering:

- Ved oppstart i august legges det fokus på samhold og identitet, bruk «pedagogikkens hjerte» som inspirasjon.
- Hvordan har avdelingen jobbet med prosjektarbeid? Hva er et godt team? Hva har din rolle i prosjektet vært?
- Hvordan er fagområdene tilstede i prosjektarbeidet? Bruk punktene i rammeplanen under fagområdene når det planlegges og reflekteres.
- Hvordan legger vi til rette for at barn kan utforske, leke og lære ved bruk av digitale verktøy?
- Bruker vi noen ganger digitale verktøy unødvendig?

7.6 Planlegging og vurderingsarenaer

Hvem	Hvor/Når	Hva/Hvordan
Personalet	Avdelingsmøter 1g. pr måned på kveldstid. Personalmøter 1g. i mnd på kveldstid Planleggingsdager 5 pr. år Pedagogisk ledermøte 1t. i uka Planleggingsdager pedagoger 1-2 dager i året Medarbeidersamtale med ped.ledere og styrer Planleggingstid for ped.ledere 4t. i uka. Foreldresamtaler	Relasjon voksen barn – gjennom relasjonsskjema og observasjoner Vennskap/inkludering SMTTE, observasjoner, pedagogisk dokumentasjon og kontaktbarometer Prosjektarbeid gjennom pedagogisk dokumentasjon og refleksjon Arbeid med innhold og progresjon ved hjelp av pedagogisk dokumentasjon og arbeidsark knyttet til fagområder og progresjon Voksenrollen IL – plan, praksisfortellinger, Skolering og IGP
Barna	Barns medvirkning skal være en holdning hos alle ansatte som skal gjennomsyre all vår praksis	Barnesamtale med de eldste Pedagogisk dokumentasjon
Foreldre	Brukerundersøkelser annen hvert år Foreldresamtaler 2 ganger i året Foreldremøte 2 ganger i året Foreldrerepresentanter i samarbeidsutvalg Daglig dialog Dokumentasjon av bhg innhold: Hjemmeside/Visma flyt Månedsskriv	Vi har systemer og rutiner for å sikre informasjon og foreldres medvirkning ift. oppstart, innhold, barnas utvikling